

Evoluția factorilor de influență ai activității antreprenoriale în stadiu incipient din România

Ștefan PETE

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
stefan.pete@econ.ubbcluj.ro

Ágnes NAGY

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
agnes.nagy@econ.ubbcluj.ro

Lehel-Zoltán GYÖRFY

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
lehel.gyorfy@econ.ubbcluj.ro

Annamária BENYOVSZKI

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
annamaria.benyovszki@econ.ubbcluj.ro

Tünde Petra PETRU

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
petra.petru@econ.ubbcluj.ro

Rezumat. Scopul acestui studiu constă în analiza factorilor care influențează probabilitatea de a deveni întreprinzător în stadiu incipient în România. Factorii luați în considerare sunt: sex, vârstă, nivelul educațional, venitul gospodăriei, statutul ocupațional, rețea, percepția oportunităților, percepția privind abilitățile proprii, percepția privind aprecierea societății referitoare la principiul standardului de viață uniform, percepția privind aprecierea societății referitoare la cariera de întreprinzător, percepția privind promovarea succeselor antreprenoriale în massmedia. Estimăm pentru fiecare an din perioada 2007-2009 câte un model logit care identifică principalii factori percepționali și sociodemografici de influență. Estimarea modelelor se realizează cu ajutorul datelor Anchetei populației adulte din România, obținută în cadrul programului Global Entrepreneurship Monitor (GEM).

Cuvinte-cheie: antreprenoriat; întreprinzător în stadiu incipient; factori de influență; model logit; Global Entrepreneurship Monitor.

Coduri JEL: M13, J24.

Coduri REL: 10E, 14D.

Introducere

Nu există o definiție clară a conceptului de întreprinzător, definiția conceptului și rolul atribuit întreprinzătorului în literatura de specialitate cunoscând o schimbare frecventă de-a lungul timpului. Din această cauză, cercetătorii au sarcina de a defini noțiunea de întreprinzător (Bygrave, Hofer, 1991). În viziunea lui Casson (1982) esența antreprenoriatului constă în percepțiile diferite privind mediul.

În concepția noastră, nașterea unei firme poate fi considerată una dintre fazele activității antreprenoriale, însă nu poate fi considerată punctul de plecare sau rezultatul final al acesteia. Existența, descoperirea oportunităților antreprenoriale și decizia de a le exploata sunt considerate a fi punctul de plecare al activității antreprenoriale (Shane, Venkataraman, 2000). Luând în considerare cele de mai sus, am acceptat definiția dată de programul internațional de cercetare Global Entrepreneurship Monitor (GEM) privind întreprinzătorul și fazele procesului antreprenorial.

Ellsberg (1961) și Tversky, Kahneman (1992) afirmă că cunoașterea altor întreprinzători favorizează înclinația spre demararea unei afaceri. Percepțiile sunt mediatori între preferințe și comportament (Tversky, Kahneman, 1992).

Dintre variabilele demografice vârsta și sexul joacă un rol semnificativ în deciziile antreprenoriale. Potrivit lui Koellinger et al. (2007), Levesque, Minniti (2006), probabilitatea de a demara o afacere crește odată cu creșterea vârstei până la un anumit prag, după care această probabilitate scade. Blanchflower (2004) a demonstrat că bărbații au o înclinație mai mare de a demara o afacere decât femeile.

În acest studiu utilizăm baza de date Global Entrepreneurship Monitor (GEM), Ancheta populației adulte din România din perioada 2007-2009. GEM este un program de cercetare inițiat în anul 1997 de către cercetătorii din domeniul antreprenoriatului din London Business School și Babson College. Primul rezultat al cercetării a fost publicat în anul 1999, incluzând 10 țări. Numărul țărilor participante a crescut la 42 în 2007, la 43 în 2008 și la 54 de țări în anul 2009. Scopul principal al programului GEM este de a studia relația complexă dintre antreprenoriat și creșterea economică, măsurând nivelul activității antreprenoriale în comparație internațională pentru a descoperi factorii de influență ai nivelului activității antreprenoriale și a identifica politicile care pot stimula nivelul activității antreprenoriale. GEM, ca și program de cercetare, se concentrează asupra factorilor de influență ai creșterii economice și asupra antreprenoriatului, pornind de la fenomenul larg acceptat că antreprenoriatul este una dintre forțele majore care influențează starea economiilor.

În fiecare țară se efectuează anual un sondaj de opinie (telefonic sau față în față) în rândul populației adulte⁽¹⁾. În România eșantionul reprezentativ a fost alcătuit din 1739 de persoane în anul 2007, în 2008 din 1667 de persoane, în anul 2009 din 1639 de persoane. Scopul acestui sondaj constă în măsurarea comportamentului și a atitudinii antreprenoriale a populației adulte din România. Datele obținute au fost utilizate pentru a calcula rata activității antreprenoriale în stadiu incipient (Total Entrepreneurial Activity Index, TEA), rată care permite comparația internațională a activității antreprenoriale.

GEM utilizează următorii termeni pentru prezentarea activității antreprenoriale a populației adulte:

- *Întreprinzătorii în formare* sunt cei care planifică activ demararea unei afaceri. Acești întreprinzători au întreprins acțiuni concrete în ultimele 12 luni pentru a porni a nouă afacere pe care singuri sau împreună cu alții o vor deține. Activitățile precum organizarea unei echipe, căutarea unor echipamente, economisirea unor sume pentru demarare sau pregătirea unui plan de afaceri pot fi considerate ca activități întreprinse pentru demararea unei afaceri. Aceste afaceri nu au efectuat plăți de salarii sau orice alte plăți către proprietar în ultimele trei luni.
- *Proprietarii de firme noi* sunt acei întreprinzători care dețin și administrează o firmă în funcțiune care a plătit salarii sau a efectuat orice alte plăți către proprietari pe o perioadă între patru și 42 de luni. Aceste firme au fost demarate de o perioadă mai mică de 42 de luni.
- *Întreprinzătorii în stadiu incipient* cuprind atât întreprinzătorii în formare, cât și întreprinzătorii de firme noi.
- *Proprietarii de firme consacrate* sunt acei întreprinzători care dețin și administrează o firmă care a plătit salarii sau a efectuat orice alte plăți către proprietari pentru o perioadă mai mare de 42 de luni (Bosma et al., 2008, p. 11).

Acest studiu, acceptând recomandările lui Arenius și Minniti (2005), se concentrează asupra caracteristicilor populației, de exemplu structura demografică, abilitățile individuale și asupra atitudinii privind antreprenoriatul, luând în considerare clasificarea acestor factori în factori sociodemografici și percepțuali. Mai mulți factori influențează decizia indivizilor de a demara o afacere, de exemplu percepția oportunităților în mediul lor, cunoștințele și abilitățile necesare, cunoașterea altor persoane implicate în activitatea antreprenorială, frica de eșec.

Factorii studiați sunt grupați în variabile demografice (de exemplu, vârstă, sex, venitul gospodăriei, nivelul educațional și ocupația) și variabile percepțuale (de exemplu, frica de eșec, descoperirea oportunităților, încrederea în sine).

Am studiat efectul percepțiilor individuale și al caracteristicilor sociodemografice asupra probabilității de a deveni un întreprinzător în stadiu incipient în perioada 2007-2009.

1. Considerații privind antreprenoriatul din România

Rapoartele GEM demonstrează existența legăturii dintre nivelul dezvoltării economice al unei țări și rata activității antreprenoriale în stadiu incipient (Bosma et al., 2010, Bosma et al., 2009, Bosma et al., 2008). Rezultatele GEM din anul 2009 confirmă că caracteristicile instituționale și demografice, cultura antreprenorială și gradul de bunăstare al economiei conturează caracteristicile antreprenoriale ale unei țări (Bosma et al., 2010, p. 23).

În România, rata activității antreprenoriale în stadiu incipient din anul 2009 este 5,02%, mai ridicată decât cea măsurată în anul 2008 (3,98%). Tabelul 1 prezintă cele mai importante rate ale activității antreprenoriale măsurate în perioada 2007-2009 în România. Aceste rate sunt printre cele mai scăzute din cadrul economiilor bazate pe eficiență.

Tabelul 1

Ratele activității antreprenoriale în România (%)

Ratele activității antreprenoriale	2007	2008	2009
Întreprinzători în formare	2,90	2,54	2,79
Proprietari de firme noi	1,30	1,56	2,30
Proprietari de firme consacrate	2,50	2,07	3,38
Întreprinzători în stadiu incipient	4,02	3,98	5,02

Sursa: GEM, Ancheta populației adulte, România, 2007, 2008, 2009.

Percepțiile individuale privind activitatea antreprenorială descriu schimbările din perioada analizată. În perioada crizei economico-financiare globale procentul celor care consideră că frica de eșec i-ar împiedica în demararea unei afaceri a crescut (de la 28,3% în 2007 la 50,4% în 2009), în timp ce rata celor care consideră că în următoarele șase luni vor fi oportunități bune pentru demararea unei afaceri în mediul în care locuiesc a scăzut (de la 26,2% în 2007 la 13,8% în 2009). Tabelul 2 prezintă evoluția percepțiilor individuale în perioada analizată.

Tabelul 2

Percepțiile individuale privind activitatea antreprenorială în România (%)

Percepții	2007	2008	2009
Frica de eșec	28,3	41,5	50,4
Are abilitățile și cunoștințele necesare demarării unei afaceri	29,4	23,8	27,3
Cunoaște o persoană care a demarat o afacere în ultimii doi ani	41,6	37,9	35,5
Preferă un standard de viață uniform	46,6	48,8	49,3
Vede oportunități bune pentru demararea unei afaceri în următoarele șase luni	26,2	25,8	13,8
Crede că cei care au demarat cu succes o afacere beneficiază de un statut ridicat și de respect	62,5	68,5	67,2
Consideră că succesele antreprenoriale sunt promovate de către mass media în mod corespunzător	50,4	56,2	47,4

Sursa: GEM, Ancheta populației adulte, România, 2007, 2008, 2009.

În România rata relativă a antreprenoriatului în stadiu incipient motivat de necesitate a crescut odată cu scăderea valorii așteptate a numărului de locuri de muncă asigurate peste cinci ani (Bosma et al., 2010, p. 39).

2. Factorii de influență ai activității antreprenoriale în stadiu incipient din România

Folosind datele Anchetei populației adulte din cadrul programului de cercetare GEM din perioada 2007-2009, am estimat regresii logistice pentru a determina factorii de influență semnificativi ai activității antreprenoriale în stadiu incipient din România pentru fiecare an al perioadei analizate. În estimarea modelelor am studiat următoarele variabile explicative:

Tabelul 3

Variabile utilizate în estimarea modelelor

Notatie	Nume	Descriere	Valori
P_TEA (variabilă dependentă)	Probabilitatea de a deveni un întreprinzător în stadiu incipient	Implicat activ în demararea unei noi afaceri sau proprietar-manager al unei firme care este activ de o perioadă mai mică de 42 de luni.	[0,1]
GEND	Sex	Sexul persoanei intervievate.	Masculin/Feminin
AGE9c	Categorii de vârstă	Vârsta persoanei intervievate, împărțită în nouă categorii.	
EDUC	Educație	Nivelul de educație al persoanei intervievate.	Fără educație/ Școală generală/ Liceu/ Colegiu/ Învățământ superior
HHINC	Venitul gospodăriei	Persoanele intervievate au fost împărțite în trei categorii în funcție de aprecierea propriei situații financiare.	Partea inferioară de 33%/ Partea mijlocie de 33-66%/ Partea superioară de 33%

OCCUP	Ocupație	Ocupația persoanei intervievate.	Cu normă întreagă / Cu normă parțială / Șomer / Pensionar sau handicapat / Student / Casnic(ă)
KNOWEN	Cunoașterea altor întreprinzători	Persoana intervievată cunoaște pe cineva care a demarat o afacere în ultimele 24 de luni.	Nu/Da
OPPORT	Percepția oportunităților	Persoana intervievată vede oportunități bune pentru demararea unei afaceri în următoarele șase luni.	Nu/Da
SUSKILL	Percepția privind cunoștințele și abilitățile antreprenoriale	Persoana intervievată consideră că are cunoștințele și abilitățile antreprenoriale necesare pentru demararea unei afaceri.	Nu/Da
FEARFAIL	Percepția fricii de eșec	Persoana intervievată consideră că frica de eșec ar constitui un obstacol în demararea unei afaceri.	Nu/Da
EQUALI	Percepția privind aprecierea societății despre principiul egalității standardului de viață	Persoana intervievată consideră că societatea ar prefera ca toată lumea să aibă un standard de viață uniform.	Nu/Da
NBGOOD	Percepția privind aprecierea societății despre cariera de întreprinzător 1.	Persoana intervievată consideră că societatea crede că a fi întreprinzător este o bună alegere de carieră.	Nu/Da
NBSTAT	Percepția privind aprecierea societății despre cariera de întreprinzător 2.	Persoana intervievată consideră că societatea crede că întreprinzătorii de succes sunt apreciați.	Nu/Da
NBMEDI	Percepția privind promovarea succeselor antreprenoriale de către mass media	Persoana intervievată consideră că nivelul de promovare a succeselor antreprenoriale este satisfăcător.	Nu/Da

Modelul logistic a fost estimat utilizând programul statistic STATA.

În concordanță cu rezultatele testelor univariate, următoarele variabile sunt menținute ca factori de influență ai probabilității de a deveni întreprinzător în stadiu incipient în 2007:

- venitul gospodăriei (HHINC);
- cunoașterea altor întreprinzători (KNOWEN);
- percepția privind cunoștințele și abilitățile necesare demarării unei afaceri (SUSKILL);
- percepția privind promovarea succeselor antreprenoriale de către mass media (NBMEDI).

Conform analizelor statistice, celelalte variabile au o influență nesemnificativă asupra probabilității de a deveni întreprinzător în stadiu incipient în anul 2007.

Tabelul 4

Rezultatele estimării regresiei logistice, 2007
(Numărul de observații: 1739)

Variabile explicative	Coefficient	Eroare standard	Statistica z	Valoarea p
Constantă	-4,5082560	0,2976152	-15,15	0,000
HHINC _i	6,94E-06	3,50E-06	1,98	0,048
KNOWEN _i	0,2113727	0,0657148	3,22	0,001
SUSKILL _i	0,1360408	0,0577667	2,36	0,019
NBMEDI _i	-0,13061730	0,2976152	-1,95	0,051
McFadden pseudo R ² = 0,1197 LR χ ² (12) = 55,12 (valoare p = 0,0000)				

Sursa: Calcule proprii în STATA pe baza Anchetei populației adulte din România, GEM 2007.

Forma funcției logistice:

$$\ln \left[\frac{P_TEA_i}{1 - P_TEA_i} \right] = -4,508 + 0,00006 \times HHINC_i + 0,21137 \times KNOWEN_i + 0,13604 \times SUSKILL_i - 4,50825 \times NBMEDI_i + \varepsilon_i,$$

unde:

HHINC_i este venitul gospodăriei;

KNOWEN_i este cunoașterea altor întreprinzători;

SUSKILL_i este percepția privind cunoștințele și abilitățile necesare demarării unei afaceri;

NBMEDI_i este percepția privind promovarea succeselor antreprenoriale de către mass-media;

i = $\overline{1,1739}$ este codul persoanei intervievate.

Valorile testelor statistice indică faptul că modelul estimat respectă exigențele unui model econometric. Variabilele sunt semnificative statistic⁽²⁾. Coeficienții variabilelor HHINC, KNOWEN, SUSKILL au semnul în concordanță cu literatura de specialitate. Coeficientul variabilei NBMEDI indică faptul că întreprinzătorii în stadiu incipient din România nu au fost mulțumiți de gradul de promovare a succeselor antreprenoriale de către mass media. Gradul general de explicare a modelului este acceptabil, luând în considerare valoarea McFadden pseudo R² de 0,1197⁽³⁾.

Putem observa că în anul 2008 variabilele cu influență semnificativă asupra activității antreprenoriale în stadiu incipient din România s-au schimbat, după cum se vede în tabelul 5.

Tabelul 5

Rezultatele estimării regresiei logistice, 2008 (Număr de observații: 1667)

Variabile explicative	Coefficient	Eroare standard	Statistica z	Valoarea p
Constantă	-0,8332619	0,497	-1,68	0,094
GENDER _i	-0,7964308	0,285	-2,80	0,005
AGE _i	-0,2153204	0,104	-2,07	0,039
FEARFAIL _i	-0,1779668	0,088	-2,02	0,044
OCCUP _i	-0,2111083	0,078	-2,71	0,007
McFadden pseudo R ² = 0,0612				
LR χ ² (4) = 32,02 (valoare p = 0,0000)				

Sursa: Calcule proprii în STATA pe baza Anchetei populației adulte din România, GEM 2008.

Factorii de influență ai activității antreprenoriale în stadiu incipient în anul 2008 sunt:

- sex (GENDER);
- vârstă (AGE);
- frica de eșec (FEARFAIL);
- ocupație (OCCUP).

Forma funcției logistice:

$$\ln \left[\frac{P_TEA_i}{1 - P_TEA_i} \right] = -0,833 - 0,796 \times GENDER_i - 0,215 \times AGE_i - 0,178 \times FEARFAIL_i - 0,211 \times OCCUP_i + \varepsilon_i.$$

Rezultatele noastre corespund celor din literatura de specialitate. Coeficienții variabilelor explicative au semnul așteptat. Fiecare variabilă are un efect negativ asupra probabilității de a deveni întreprinzător în stadiu incipient. Potrivit rezultatelor obținute, în anul 2008 persoanele adulte tinere de sex masculin care lucrează cu normă întreagă pe care frica de eșec nu le-ar împiedica în demararea unei afaceri vor deveni întreprinzători în stadiu incipient cu o probabilitate mai mare.

În anul 2009 variabilele explicative din modelul estimat sunt similare cu cele din anul 2008, factorul de influență adițional fiind venitul gospodăriei. Aceasta este singura variabilă care are un efect pozitiv asupra probabilității de a deveni întreprinzător în stadiu incipient.

Tabelul 6

Rezultatele estimării regresiei logistice, 2009

Variabile explicative	Coefficient	Eroare standard	Statistica z	Valoarea p
GENDER _i	-0,6428076	0,317026	-2,03	0,043
AGE _i	-0,5305872	0,1281428	-4,14	0,000
FEARFAIL _i	-0,3851601	0,1544658	-2,49	0,013
OCCUP _i	-0,1284756	0,0741976	-1,73	0,083
HHINC _i	0,0239996	0,0066256	3,62	0,000
McFadden pseudo R ² = 0,1714 LR χ ² (5) = 65,64 (valoare p = 0,0000)				

Sursa: Calcule proprii în STATA pe baza Anchetei populației adulte din România, GEM 2009.

Forma funcției logistice obținute este:

$$\ln \left[\frac{P_{TEA_i}}{1 - P_{TEA_i}} \right] = -0,643 \times GENDER_i - 0,531 \times AGE_i - 0,385 \times FEARFAIL_i - 0,128 \times OCCUP_i + 0,024 \times HHINC_i + \varepsilon_i$$

Rezultatele estimării indică valori acceptabile ale suprafeței de sub curba ROC⁽⁴⁾, 78,92% pentru primul model (2007), 70,27% pentru modelul al doilea (2008), 80,63% pentru modelul al treilea (2009). Concavitățile curbelor ROC evidențiază faptul că variabilele explicative din modele au o putere explicativă suficient de mare pentru a permite o clasificare corespunzătoare a populației adulte din România în funcție de probabilitatea de a deveni un întreprinzător în stadiu incipient.

Concluzii

Scopul studiului constă în identificarea factorilor care influențează probabilitatea de a deveni întreprinzător în stadiu incipient în perioada 2007-2009 în România. În anul 2009 rata activității antreprenoriale în stadiu incipient a fost de 5,02%, rată mai ridicată decât cea măsurată în 2008 (3,98%). Chiar dacă această rată a crescut, rămâne una dintre cele mai scăzute în rândul economiilor bazate pe eficiență.

Variabilele semnificative menținute în regresii logistice estimate sunt: venitul gospodăriei, cunoașterea altor întreprinzători, vârstă, sex, frica de eșec, încrederea în cunoștințele și abilitățile antreprenoriale, percepția privind promovarea succeselor antreprenoriale de către mass media și ocupația.

Rezultatele noastre arată că în perioada 2007-2008 factorii de influență s-au schimbat, vârstă, sexul, frica de eșec și ocupația devenind factorii de influență ai probabilității de a deveni întreprinzător în stadiu incipient în perioada crizei economico-financiare globale.

Note

- (1) Populația adultă este alcătuită din persoanele cu vârsta între 18-64 de ani.
- (2) Relevanța statistică a criteriului selectat este evidențiată de valorile ridicate ale statisticii z.
- (3) O valoare între 0,2 și 0,4 este preferată.
- (4) Receiver Operating Characteristic: mod de vizualizare grafică a sensibilității sistemului de clasificare binară în funcție de modificarea pragului de alarmă.

Bibliografie

- Arenius, P., Minniti, M., „Perceptual variables and nascent entrepreneurship”, *Small Business Economics*, 24, 2005, pp. 233-247
- Blanchflower, D.G., „Self-employment: More may not be better”, *NBER Working Paper*, No. 10286, 2004
- Bosma, N., Levie, J., „Global Entrepreneurship Monitor. 2009 Executive Report”, Babson College, Universidad del Desarrollo, Reykjavík University, *London Business School and Global Entrepreneurship Research Consortium (GERA)*, 2010
- Bosma, N., Acs, Z.J., Autio, E., Coduras, A., Levie, J., „Global Entrepreneurship Monitor. 2008 Executive Report”, *Babson College, Universidad del Desarrollo, London Business School and Global Entrepreneurship Research Consortium (GERA)*, 2009
- Bosma, N., Jones, K., Autio, E., Levie, J., „Global Entrepreneurship Monitor 2007. Executive Report”, *Babson College, London Business School and Global Entrepreneurship Research Consortium (GERA)*, 2008
- Bygrave, W., Hofer, C.W., „Theorizing about entrepreneurship”, *Entrepreneurship Theory and Practice*, Winter, 1991, pp. 13-22
- Casson, M. (1982). *The Entrepreneur*, Totowa, NJ, US: Barnes and Nobles Books
- Ellsberg, D., „Risk, ambiguity, and the Savage axioms”, *Quarterly Journal of Economics*, 75, 1961, pp. 643-669
- Koellinger, P., Minniti, M., Schade, C., „«I think I can, I think I can»: Overconfidence and entrepreneurial behavior”, *Journal of Economic Psychology*, 28, 2007, pp. 502-527
- Levesque, M., Minniti, M., „The effect of aging on entrepreneurial behavior”, *Journal of Business Venturing*, 21(2), 2006, pp. 177-194
- Shane, S., Venkataraman, S., „The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research”, *Academy of Management Review*, 25(1), 2000, pp. 217-226
- Tversky, A., Kahneman, D., „Advances in prospect theory: Cumulative representation of uncertainty”, *Journal of Risk and Uncertainty*, 5, 1992, pp. 297-323